

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

קצות ח"י"מ הלכות נזקי ממון סימן שצ החושן תתתעה

שצ א) ונתגלגל למקום אחר. צפרק כי"ד הרגל (צצא קמא
ז, ב) צעי רצא דרסה על הכלי ולא שצרו ונתגלגל למקום אחר
ונשבר מהו. צמר מעיקרא אולינן וגופיה הוא, או דלמא צמר
צמר מנא אולינן וצרוצות נינהו. מיפשוט ליה מדרצה דלמא
רצה זרק כלי מראש הגג וצא
אחר ושצרו צמקל פטור
דלמרינן מנא מצירא צמר כו'. וצמחו מוס' (ד"ה זרק לי כליו)
ז"ל: ונראה דלס זרק אבן או חץ
וצא אחר ושצרו דפשיטא דמיצ
ולא שייך כאן מנא מצירא צמר,
דאי אולינן נמי הכא צמר
מעיקרא לא משכחא צרוצות
חלי נזק וצנרא פשוטה היא
לחלק בין זורק אבן לזורק כלי
עצמו עכ"ל. אמנם מדברי
הרא"ש (צ"ק פ"ב סי' ב) נראה
דגם בזורק חץ אולינן צמר
מעיקרא שכתב צפרק כי"ד
הרגל צעי המזיה צרה"כ והזיקה

שתולדות רגל הם ופטור עליהם בר"ה כרגל
 ואם הזיק ברשות הניזק משלם מהיפה
 שבנכסיו כרגל שהוא אב, אעפ"כ אינו משלם
 אלא חצי נזק. כיצד: בהמה שנכנסה לחצר
 הניזק והיו צרוצות מנתזין מתחת רגליה
 ושברו את הכלים, משלם חצי נזק מהיפה
 שבנכסיו, ודבר זה הלכה למשה מסיני.

ד וכן אם היתה מהלכת ברשות הרבים
 ונתזו צרוצות מתחת רגליה לרשות הניזק
 ושבר את הכלים משלם חצי נזק, והוא הדין
 לתרנגולים שהדסו והעלו עפר או צרוצות
 ושברו, וכן חזיר שהיה נובר באשפה והתיז
 צרוצות והזיק, משלם חצי נזק.

ה דרסה על הכלי ברשות הניזק ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם
 ועל האחרון משלם חצי נזק, ויש מי שאומר שהוא הדין לכח כחו.

הגה: דרסה על הכלי ולא נשבר א' ונתגלגל למקום אחר ונשבר שם, משלם נזק שלם (טור ס"ב).

ו היתה מהלכת ברשות הרבים ובעטה והתיזה צרוצות והזיקו ברשות הרבים פטור, ואם תפס

פיתוחי חותם

1 כחידושי הגר"ש שקופ בגמ' בבא-קמא (סי' יח) ועוד תמהו
 דהרי הנימוקיי"וסף בגמ' שם (ז, ב) כתב להדיא בשם הרא"ש
 בזה"ל: ומיהו כתב הרא"ש שאם זרק אבן או חץ על הכלי ובא
 אחר ושברו דחייב וכו', עיי"ש. אמנם כדברי רבינו כבר כתבו
 בי"ש-של-שלמה בבבא-קמא שם (פ"ב סי' ד). ובשו"ת-רבי-
 משולם-איגרא (או"ח סימן ה) ובתרו"מ-הכרי (סימן שצב)
 ובאמרי-משה (סימן לא אות ה) תמהו עוד על רבינו דא"כ מה
 תירץ הרא"ש משום דגלי קרא וביער בשדה אחר והביעור היה
 בחצר הניזק, הרי אם אחר היה מוזק בידים את הכלי שמונח
 בחצר הניזק היה פטור דמנא תבירא תבר, וזה לפימשי"כ רבינו
 דבחץ ג"כ ס"ל להרא"ש דאולינן בתר מעיקרא, וא"כ איך
 אפשר לחייב את בעל הבהמה משום דההיזק היה ברשות הניזק,
 הרי סו"ס מנא תבירא תבר. וכתב שם באמרי-משה דבאמת
 בדרסה לא שייך כלל מנא תבירא, ועיי"ש מה שביאר בזה דהגמ'
 פשטה מרבה. ובספר נחלת-דוד וכעיי"ז גם באחיעזר (אבהע"ז
 סי' יט) נדחקו לתרץ את דברי הרא"ש, ובספר ברכת-שמואל
 בגמ' בבא-קמא (סי' ז' אות ב) ביאר כוונתם דשני דינים איתא
 בזה דין אחד דעיי"ז דבתר מעיקרא אולינן הוי כבר הכלי כשבור
 ואפילו שברו אחר ולא נשבר ע"י הראשון פטור השני וחייב
 הראשון, וזה רק בזורק כלי אבל בזורק חץ כיון שלא נעשה
 מעשה בגוף הכלי אין הכלי עדיין נחשב למנא תבירא, ודין שני
 דלענין המזיק אמרינן שנחשב כאילו בהזיקה עשה כבר כל מה
 שיקרה עם החפץ אחר כך ובוה גם בזורק חץ אולינן בתר
 מעיקרא, ולכן לענין מקום ההיזק בין אם היה ברה"ר או ברה"י

כיון שלבסוף נשברה על ידו חייב עליו מעיקרא ומקרי מזיק
 בתחילה על הזריקה, ומשו"ה הקשה הרא"ש דיחשב כרגל
 ברשות הרבים דמקרי או מזיק. וכעין דבריו ביאר גם בספר
 ישועות-מלכו (הלכות נזקי ממון פרק ב) וכתב שם בזה"ל:
 ולפימשי"כ אתי שפיר דברי הרא"ש דהא ודאי גם בזורק חץ כיון
 דכותו כגופו דמי כנשבר אח"כ חשבינן ליה כגופו וכאילו נשבר
 או, וכמוש"כ הנימוק"י באשו משום חציו דנחשב כאילו הדליקו
 או, אלא דמ"מ הלכה למשה מסיני דכל שלא נעשה ההיזק ע"י
 גרמתו כי ע"י אחר נעשה מחוייב לשלם נזק שלם, א"כ בהתיזה
 ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד אם אתה בא לחייבו ע"י
 שנשבר הא וודאי הוא כחציו והו"ל כאילו היזקה ברה"ר, עכ"ל.
 ועיי"ן מזה עוד כחידושי רבי ראובן בגמ' כתובות (סי' יז).
 ובחזון-איש בגמ' בבא-קמא (סימן יא ס"ק טו) הוכיח
 דבזורק חץ לא אולינן בתר מעיקרא מדברי הגמ' שם (נו, א)
 דשוויה טמון באש ופטור, דאי נימא דבזורק חץ אולינן בתר
 מעיקרא הוי מיד שהדליק נחשב כבר כשרוף ולמה פטור אם
 אח"כ נעשה טמון. ולכאורה לפי מה שכתב רבינו לקמן דאי
 אמרינן אשו משום ממונו לא נחשב בתר מעיקרא, לק"מ דשם
 ע"כ מיירי באופן דהחיוב רק משום ממונו דבחציו ליכא פטור
 טמון כמבואר בגמ' שם (כג, א), אמנם גם בלא זה אפ"ל דבתר
 מעיקרא היינו רק דמה שעומד להיות אח"כ נחשב כאילו עשה
 עכשיו אבל שם שהיה טמון נחשב כאילו רק הזיק בטמון וכמו
 אם לבסוף לא נשבר, ואולי זאת גם כוונת החזו"א במש"ש:
 וי"ל שחשיב כעומד להשרף טמון.

תתתעו קצות חו"מ הלכות נזקי מומן סימן שצ החושן

עכ"פ יתחייבו שניהם כיון דלא אולינן צמר מעיקרא צורק חז"ל. ולשיטת המוס' דגני חז"ל לא אולינן צמר מעיקרא, א"כ הא דפריך בפרק קמא דצ"ק (י, א) גזי מרבה צמחילות אי דכלאו אינו נמי אולא מאי קא עניד. ופירש צרש"י וצמוס' דמרבה צמחילות היינו צאשו וכיון דאשו אינו אלא משום חזיו לא אולינן צמר מעיקרא³. ואין לומר דהא דלמנין צורק חז"ל ובה אחר ושצרו השני חייב דוקא אם נא ושצרו צידים, אבל אם השני ג"כ ורק חז"ל הרשאון חייב ולא השני, דמ"ש כיון דלא אולא צמר מעיקרא חז"ל. וכן משמע מדברי הנימוק"י בפרק כ"ד הרגל (צ"ק כב, א) גזי אשו משום חזיו ו"ל: ואי קשיא לך

א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות וכו', לא קשיא שהרי חייבו משום חזיו צורק חז"ל, שצשעה שילא חז"ל מחמת ידו צאמו שעה נעשה הכל ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהנא דאם כן הו"ל למיפטריה דאנוס הוא וכו', והכי נמי אס מת קודם שהספיק להדליק את הגדיש ודאי משלם מו"ק מאחריות נכסיו דהא קרי כאן כי חז"ל אש וכו' אלא כמאן דלדליק מעיקרא, עיי"ש. ומשמע מזה דגני חז"ל נמי הו"ל ליה כאלו אימענד מעשה⁴. ומ"ש המוס' דא"כ לא משכחמ צרורות, נראה לענ"ד דלכמי אינו אלא כמו, ואע"ג דכמאן דנשצר דמי כיון דאינו אלא ע"י כמו הלכה דמי נזק משלם, וכמו צמחילות

הניזק רביע נזק אין מוציאין מידו, שהדבר ספק הוא שמא שינוי הוא, ואינו תולדת רגל שהרי בעטה.

ז בעטה בארץ ברשות הניזק והתיזה צרורות מחמת הבעטה והזיקה שם, חייב לשלם רביע נזק שזה שינוי הוא בהתזת צרורות, ואם תפס הניזק חצי נזק אין מוציאין מידו, ואפילו היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה שלא תתיז וביעטה והתיזה, משלם רביע נזק ואם תפס הניזק חצי נזק אין מוציאין מידו.

הגה: (ר"י והרא"ש) וכבר נתבאר דיש חולקין, וסבירא להו דלא מהני תפיסה בספק דינא.

ח בהמה שהטילה גללים לעיסה, היינו צרורות, וכגון דדחיק לה עלמא שאין לה מקום לנטות אנה ואנה, דאי לא הכי הו"ל שינוי ותולדה דקרן הוא.

ט כשם שחייב על כח שיש בו ממש שהתיז צרורות, כך חייב על כח שאין בו ממש, כגון סוס שצנף פירוש: צניפה בסוס, כמו נעירה בחמור, ונביחה בכלב, ושאגה באריה, וחמור שנוער ושברו כלים בכח קולם, ותרנגול שבר כלים ברוח כנפיו, או שהושיט ראשו לאויר כלי ותקע בו ושברו. במה דברים אמורים: כשיש בו זרעונים דהשתא הו"ל אורחיה, אבל אם אין בו זרעונים הו"ל שינוי ולא דינין ליה השתא.

י התרנגולים מועדים להלך כדרכן ולשבר, או היה חוט או רצועה קשור ברגליהם ונסתבך כלי באותו החוט ונתגלגל ונשבר, משלם חצי נזק.

פיתוחי חותם

2 עיין בחזו"א בגמ' ב"ק שם (סי' יא סק"ה) שתירץ דרק בחץ שאח"כ שבר השני במקל ובטל את זריקת החץ והחץ לא שיבר ולא השתתף בשבירת הכלי כלל, חייב האחרון, אבל כאן בהוסיף חבילה לא מנע את האש של הראשון מלהזיק והאש של הראשון גמר את הזיקה אלא שהתוספת שהוסיף ג"כ השתתפה בשעת ההזיק ובוה אמרינן דלא עביד מידי, עיי"ש. וכבר כתב כן בברכת-שמואל בגמ' שם (סי' יא), ועיי"ש שגם ביאר למה הקשה כן רבינו רק למ"ד אשו משום חיצוי הרי גם אם החיוב הוא משום ממונו קשה. ותירץ דאם נסכור דהחיוב הוא משום ממונו כיון שזה רק חיוב על מעשה הבערה לכן כאן דהראשון כבר הבעיר השני פטור דלא חשיב מבעיר, אבל למ"ד דאשו הו"ל חיצוי הוא נעשה כעושה וחוזר ועושה וא"כ הא אדרבה מעשה הראשון נתבטל ורק השני הו"ל מו"ק. ועיין מזה עוד בחידושי הגר"ש שקופ שם (סי' יח) שכתב דיש לפרש הא דפטור מיירי כאשר השני לא הוסיף כ"כ אש שיוכל להזיק לבד, ולכן לא חשיב מו"ק, עיי"ש. ועוד מזה באבן-האזל (הלכות נזקי-ממון פ"ג הי"ד).

3 בנחלת-דוד שם תמה על דברי רבינו דהרי אדרבה ממה שכתבו התוס' שם הרי משמע שלמדו דכוונת הגמ' ששאלו מאי קעביד, היא לא שהשני יפטר אלא דשניהם יתחייבו לשלם, עיי"ש.

4 באחיעזר ובברכת-שמואל (שם) תירצו קושיה זו דנהי דבחץ

סימן ה

בענין מנא תבירא תבר

וזאת אשר כתב לי בנידון זה^{קע"א} הגאון ר' שלמה הכהן שליט"א מו"צ דפה ביום א' עשרה ימים

לחודש אדר תרנ"ז לפ"ק

אחרש"ת הרמה באתי להשיבו על שני מאתו לשלוח אלי ולבקרם ולחוות דעתי בזה.

מכתביו היקרים אשר נתכבדתי והנה כאשר התחלתי לעיין במכתביו היקרים

◇ בשולי הבנין ◇

קע"א. שאלה: האיך נהגו בימים הקדמונים בזמן התלמוד כמעשה שהיה בכפר אחד שדר שם איש אחד והיה מחזיק בסתר י"ש למכור בלא (פאטענט) נגד חוק הקיר"ה, ולפעמים היו באים ממוני המלך [אקציזינקס] לחפש אם ימצאו י"ש שמוכר אזי יקחו את הי"ש, ועוד ישלם כסף עונש כחוק, ופעם אחד בא איש אחד אצל המוזג הנ"ל והיה שם אצל המוזג בקבוק אחד של י"ש מלא ושבר את הבקבוק ושפך את הי"ש, ועודם מביטים על הנזק באו פתאום ממוני המלך וחפשו ולא מצאו י"ש ולא יכלו לעשות (פרוטאקאל) לחייבו עונש, וניצל על ידי הנזק מעונש רב, אם חייב האיש לשלם עבור ששבר הבקבוק ושפך את הי"ש, כיון שאף אם לא היה שובר הזה לקח הממונה את הי"ש ועוד נטל עליו כסף עונש לשלם, ועל ידי הנזק ניצל מזה, נמצא שיש לו טובה מהרעה:

תשובה: לכאורה נראה שהוא פטור מלשלם מההיא דב"ק [ז, ב] דאמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דאמרינן ליה מנא תבירא תבר, וכן פסקו כל הפוסקים, וא"כ הכא נמי לבד שיצא לו טובה מזה ששבר, הרי אם לא היה שובר היה לוקח הממונה את הי"ש וא"כ מנא תבירא תבר, אך מדברי התוס' שם ד"ה זרק נראה דחייב, דכתבו שם וז"ל: נראה דאם אחד זרק אבן או חץ על הכלי ובא אחר וקדם ושברו דפשיטא דחייב ולא שייך כאן מנא תבירא תבר כו', וסברא פשוטה היא לחלק בין זורק אבן לזורק כלי עצמו עכ"ל, וא"כ הכא נמי פשיטא דדמי לזורק חץ והמשבר חייב:

ועוד נראה לי ראיה דחייב מהא דב"מ [לו, ב] גבי פשע בה ויצאה לאגם ומתה, פלוגתא דאביי ורבא וס"ל לרבא דפטור דמלאך המות מה לי הכא מה לי התם, וקאמר הגמרא ומודי רבא כל היכא דאיגנבה גנב באגם ומתה כדרכה בי גנב דחייב, מ"ט דאי שבקה מלאך המות בביתיה דגנבא הוה קיימא עכ"ל הגמ', ופירש רש"י משעת גניבה היא אבודה מהבעלים דא"נ שבקה מלאך המות בי גנב הוה קיימא הלכך החיוב בא לו על שעת הגניבה עכ"ל, ועד כאן לא קא מבעיא ליה לרבא שם בב"ק דילמא אזלינן בתר תבר מנא ולא בתר מעיקרא ואז השני חייב, אבל הכא כיון שנתחייב השומר מעת שנגנבה אינו יוצא מתוך חיובו, ודמי זאת לזורק חץ וחייב המאבד, וא"כ נד"ד פשיטא דחייב המשבר:

אך בכ"ז נראה לי דפטור מטעם כיון דע"י ששובר ניצל מלשלם עונש, וטובה גדולה עשה לו בזה, וחילי דילי מההיא דמנחות [דף סד, א] דאיתא שם דאיתמר לא שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה בשבת להעלות דגים והעלה דגים חייב, להעלות דגים והעלה תינוק ודגים רבה אמר פטור ורבא אמר חייב, רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו ורבא אמר חייב זיל בתר מחשבתו, עכ"ל הגמ', ופירש"י אטעמא דרבה זיל בתר מעשה ואיגלאי למפרע דשפיר עבד, ופסק הרמב"ם וכל הפוסקים כרבה דפטור ואפילו לא שמע שטבע תינוק, אלמא אף דכוונתו היה לאיסור סקילה ויוכל להיות שגם תחילת מעשיו היה באיסור, כגון שהמצודה ירד למצולה וצד דגים ואז חייב אף שלא הוציאה עדיין מהים כיון שכבר הם ניצודין ועומדים, בכ"ז אם אף בחזירתו

וכראש כל מראין ראיתי להעיר ולעמוד על דבריו, במה שרצה להביא רא' לזה מהזורק כלי מראש הגג ובא אחר ושבר במקל דפטור המשבר משום דמנא תבירא תבר דכנד"ד נמי פטור המשבר משום דבלא"ה היו נוטלין ממנו היי"ש ואדרבה היה צריך לשלם ממון רב, הנה מלבד שכת"ר דחה בעצמו מדברי התוס' דלשם, דאם זרק אבן על הכלי ואף דעומד הכלי להישבר ע"י האבן מ"מ אם בא אחר ושברו חייב משום דהכלי בעצמה בעת השכירה עדיין היא שלימה ולא נעשה בה שום דבר. ואכן לולא דברי התוס' דאף אם נימא דלא כהתוס' דזורק אבן על הכלי ג"כ פטור המשבר וכמו שאכתוב לקמן בעז"ה דיש פוסקים שפסקו דלא כהתוס', מ"מ לא דמי לנד"ד דהתם כבר היה עומד הכלי להישבר קודם ששיבר המשבר. אבל בנד"ד בעת ששיבר

וקראתי בהם בשנים או שלשה דלתות, ראיתי כי הם כולם אהובים וברורים להלכה, והם דברים נכונים וישרים למוצאי דעת ואין בהם שום עקב ונפתל בהם, וכל כי הני מילי מעליותא יתאמרון משמיה וכמעט שאין לי מה להוסיף עליהם וגם לגרוע מהם כי תיכף כאשר ראיתי השאלה, באיש אחד ששבר בקבוק יי"ש של חבריו, וע"י ההיזק שעשה הגיע לחבירו טובה גדולה שניצל ע"י זה מעונש רב, עלה בדעתי מה שיש לדמות שאלה זו ומצאתי אח"כ בדברי כת"ר נ"י שהביא כל המקומות בש"ס שעלו ברעיוני בתחילת ההשקפה. אך בהיות שאין ביהמ"ד בלא חידוש ראיתי מעט להוסיף על דבריו. וכמו שאמרו חז"ל בברייתא דשנו חכמים במידות שהתורה נקנית בהם להיות שומע ומשיב שומע ומוסיף וכו' וזה החלי בעז"ה:

❖ בשולי הבנין ❖

המצודה מהים העלה תינוק אז פטור ונתקן האיסור, כן משמע מהגמרא מדסתמא לה סתומי משמע בכל גוונא שאם רק העלה תינוק אזי פטור משום דאיגלאי למפרע דשפיר עביד, וא"כ גם כאן בנד"ד אף שמתחילה עבד לו היזק ששבר לו הכלי יי"ש בכ"ז אם אח"א נמצא שעשה לו טובה בזה אזי פטור:

ואין לומר דממונא מאיסורא לא ילפינו, הא כבר כתב הגאון בעל חכם צבי בתשובותיו [סימן כא], היכא אין למידין ממונא מאיסורא דילפותא הוה להוציא ממון אזי אין למדין להוציא, אבל להחזיק ממון לאוקי ממונא בחזקת בעליו פשיטא שלמדין. ועוד הוא ק"ו מה איסורא שאנו הולכים בו אחר הרוב ק"ו ממון שאין הולכים בו אחר הרוב פשיטא שאנו מוציאין מיד המוחזק ע"ש היטב, וא"כ גם כאן ק"ו מה לענין איסור סקילה אמרינן איגלאי מילתא למפרע ופטור כש"כ לענין להוציא ממון ודאי אמרינן איגלאי מילתא למפרע דשפיר עבד ואין מוציאין ממון מיד המוחזק ופטור המשבר:

אך זאת נראה לי שבדיני שמים הוא חייב כעין שאמרו חז"ל בנזיר וקידושין [פ"א], מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, אמרה תורה צריכה כפרה וסליחה, והכא נמי כיון שנתכוון להזיק אף שאחר כך יצא לחבירו טובה מזה בכ"ז חייב בדיני שמים, והתם נמי אף שהעלה תינוק ולא ניתן לדונו בסקילה אף בדיני שמים הוא חייב:

ועוד נראה לי ראיה לדין זה, מיוסף שאמר לאחיו כאשר הגידו לו עתה שא נא לפשע עבדי אלוקי אביך, וכתוב דאמר להם יוסף אל תיראו התחת אלהים אני כו' אלוקים חשבה לטובה, אלמא אף שאחיו כיוונו לרעה להזיק אותו, השיב להם יוסף איני בדין שאענוש לכם כיוון שבא לי טובה מזה רק בדיני שמים אתם חייבים, וזה אין שייך לי כי התחת אלהים אנכי, יצא לנו הדין כל מקום שאחד כיון לעשות לחבירו היזק או רעה ונהפך לטובה אז פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים:

סימן ה' בנין שלמה

בפרק מרובה חולק על זה וס"ל דאין ברירה כלל ואפילו לחומרא ואינו גירושין כלל ואין קידושין תופסין בה אם אמר לסופר כתוב לאיזה שארצה אגרש, וגבי ממונא כל ספק ממונא הוי חומרא לתובע וקולא לנתבע, מ"מ בנד"ד לא שייך כלל לברירה דאינו ברור כלל דהיה מגיע היזק לבעל היי"ש אם לא הרי שובר הבקבוק, דאפשר דהיה טומן הבעה"ב הבקבוק. תיכף שבאו הממונים לביתו או שהיה מפיס אותו בממון וכדומה והרבה אופנים יש להצלה ולא ברי היזקא כ"כ דנימא דהוברר הדבר למפרע וכדומה לזה אמרינן דהפורע חובו של חברו שלא מדעתו א"צ הבע"ח לשלם לו דיכול לומר דאי מפיסינא ליה בדברים, ואף דאין ראייה מהתם דהתם אמרינן הך סברא לפטור הבע"ח וכאן אנו באין לחייבו מחמת הך סברא מ"מ מצינו דתפסינן לסברא זה דהוה מפיסינן:

וגם מה דהביא ראייה מהא דפורש מצודה להעלות דגים והעלה תינוק ודגים, דקיי"ל כרכה דפטור דאזלינן בתר מעשיו, שאני התם דבאותה מלאכה דצידה גופא היה בה פיקוח נפשות ואף דהדגים ניצדין מתחילה קודם שהעלה התינוק מ"מ מידי ספיקא לא נפקא דשמא העלה תינוק מתחילה בתוך המצודה וא"א לחייבו חטאת או סקילה מספיקא, וקצת משמע מלשון המימרא בלישנא בתרא שם דשני בלישניה מלישנא קמא, דבלישנא קמא איתא והעלה דגים ותינוק ובלישנא בתרא איתא להיפך והעלה תינוק דגים, נראה דבלישנא קמא דס"ל דאף רבה לא פטר רק משום דכיון דשמע שטבע תינוק בים דדעתו הרי אתינוק, קמ"ל רבותא דאף שידוע שהעלה הדגים מתחילה מ"מ פטור משום דכוונתו היה להצלת

לא נולד בדבר שום ריעותא כלל אך לאח"כ אירע איזה סיבה ומעשה שהשבירה היה טובה לבעל הכלי, ובפרט דגם גופה אינה דבר ההוה להיות ואינו מוכרח כלל מתחילה שאירע הסיבה פשיטא דהשובר חייב, ואדרבה מדברי רבה גופיה שהביא כת"ר נ"י ראייה לפטור, מזה גופא ראייה ברורה לחיוב דהא כהדיא כתב רש"י והמשבר פטור אבל הזורק חייב. וכן מפורש להדיא ברמב"ם ובטור ושולחן ערוך [סימן שפו סעיף ז] דהזורק חייב לשלם, וא"כ הדברים ק"ו דמה התם שנשבר הכלי קודם שבא לארץ מ"מ חייב הזורק משום דאי לאו שנשבר ע"י המשבר היה נשבר ע"י זריקתו, וא"כ פשיטא דבנד"ד דשבר ממש בידים ובעת השבירה עדיין לא נעשה שום דבר בכלי רק אח"כ נולד דבר חדש פשיטא דחייב:

ודמ"י ממש להא דהביא כת"ר מהש"ס דב"מ [דף לו, ב] דמודה רבא על היכא דאיגנבה גנב באגם ומתה כדרכה כי גנב דחייב, מ"ט דאי שבקה מלאך המות בכיתא דגנבא הוי קיימא. והטעם בזה פשוט כיון שכבר נתחייב השומר לשלם בעת שגנבה שוב אינו פטור לעולם מתשלומין אף דאירע א"כ מעשה דבלאו הגניבה ג"כ היה אונס דהיתה מתה בלא"ה ואף דהתם הוה בה אח"כ ממילתא דאונס, ובנד"ד אירע דבר שקרוב להיות והוא דבר המצוי מ"מ לא מצינו גבי חיוב ממון דאמרינן הוברר הדבר למפרע לפוטרו ממון, ועוד דהא קיי"ל דאין ברירה במילי דאורייתא ואף לדעת הרמב"ם והר"ן והובא להלכה באבה"ע [סי' קלא סעיף ז] דהא דקיי"ל דאין ברירה היינו לקולא אבל לחומרא יש ברירה מספק, וע"ש בב"ש דהמהרש"ל ביש"ש

לאו במזיק ממון רק דאיכא איסור כל תשחית וזה נוהג אף בממון עצמו ועיקר החיוב הוא מחמת שהפסיד ממון חברו, וא"כ בגוונא דלא הפסיד כלל כמו בנד"ד י"ל דפטור. ותדע דהא במציל עצמו בממון חברו דקיי"ל דחייב לשלם כתבו התוס' דלכתחילה בודאי מותר להציל עצמו בממון חברו דקיי"ל דחייב לשלם כתבו התוס' דלכתחילה בודאי מותר להציל עצמו בממון חברו דהא חברו מחויב בהצלת נפשות גם בממונו וכדאיתא בסנהדרין [דף ע"ד, ב], ומ"מ חייב לשלם לחברו מה שהוציא על הצלתו הרי דחייב תשלומין אינו משום האיסור שעשה רק משום ההפסד, וא"כ י"ל להיפך במקום דליכא הפסד פטור ואף שלא היה רשאי להזיק והלכך אין להוציא משם לשום צד:

וגם מה שהכריח כת"ר נ"י דמ"מ בדיני שמים הוא חייב, ממה שאמרו חז"ל על קרא דאישה הפרם וה' יסלח לה, דאם נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך סליחה וכפרה והכא נמי כיון שנתכוין להזיק אף שלא ח"כ יצא להם טובה מזה ג"כ חייב בד"ש, הנה לפמ"ש"כ לחלק בין מזיק לשאר איסורין דבמזיק תלי העיקר אם היה לו היזק לחברו או לא תו אין ראייה משם, דאפשר דבמזיק אף בד"ש אינו חייב, וכן מצינו להיפך בב"ק [דף נו, ב] דאם שוויה לקמת חברו טמון באש ואף דמכוין לטובה, מ"מ כיון דעל ידו היה גרם הפסד לחברו שע"י זה נפטר בעל האש לשלם חייב בד"ש, הרי דלא משגיחין בכוונתו רק העיקר תליא אם גרם היזק לחברו או לא, וגם אין להוציא מזה דבדיני אדם פטור ואף דנתכוין לאכול בשר חזיר, דשאני התם דעלה בידו בשר טלה

נפשות, אבל בלישנא כתרא דס"ל דשמע לאו דוקא והא דנקט שמע לרבותא דרבא דאף דשמע חייב וכמו שפירש רש"י שם וראיתי לכת"ר נ"י דהעתיק בלישנא דג' לא שמע, ותמהני דהרי תיבת לא, נמחק שם בגמ', וכן משמע בהדיא ברש"י דלא גרס לה דהרי כתב בהדיא דהא דנקט שמע הוא לרבותא דרבא, ועיקר טעמו דרבה הוא משום דזיל בתר מעשיו, א"כ אפשר דבדיוק נקט והעלה תינוק ודגים, והיינו אם ידוע שהעלה תינוק מקודם או בבת אחת או לכה"פ דיש להסתפק שהעלה התינוק מקודם או בבת אחת, אבל אם ידוע להיפך שהעלה הדגים מתחילה גם לרבה חייב דהא בכה"ג מחשבתו וגם המעשה היה באיסור, אף דאח"כ העלה גם תינוק מ"מ א"א לפוטרו מחמת המעשה שעשה בתחילה דהא בלישנא כתרא לא אמרינן דדעתו היה גם אתינוק והלכך גם לרבה חייב:

וממילא בנד"ד נמי דהמחשבה וגם המעשה היה להזיק לחברו גם לרבה חייב לשלם ובמה שאח"כ היה ההיזק לטובתו א"א לפטרו מחמת זה כמו התם אם העלה דגים בתחילה ואח"כ התינוק והוברר הדבר למפרע דפריסת המצודה היה לתועלת של פיקוח נפשות מ"מ חייב חטאת או סקילה וכן להיפוך לחיוב לנד"ד אין להוציא משם דאף לרבא דס"ל דחייב משום דגברא לאיסורא קמכוין דשאני התם דעיקר חיוב חטאת וסקילה בא בשביל העבודה שעשה שעבר ע"ד תורה ועשה מלאכה בשבת וכיון דגברא לאיסורא קמכוין וגם נעשה מלאכה גמורה על ידו דהא העלה דגים ג"כ הילכך חייב משא"כ בענין היזק ממון דאין החיוב משום שעבר עבירה דהזיק ממון חברו דהרי לא מצינו

סימן ה ס' בנין שלמה

באותו דבר עצמו רק דלא ידע דהוא בשר טלה, אבל בנד"ד הרי נתכוון לאכול בשר חזיר וגם עלה בידו בשר חזיר רק דאח"כ אירע מעשה ונתהפך להיתר, וי"ל דבכה"ג גם בדיני אדם חייב:

וזוה קרוב לשלשים וארבע שנה אשר ביארתי בזה דברי הברייתא דקידושין [דף פ"א, ז], דר"ע כשהיה מגיע למקרא הזה דאישה הפרם וה' יסלח לה היה בוכה ואמר מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אמרה תורה צריכה כפרה וסליחה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כו"כ, א) וצריך להבין מ"ש דר"ע היה בוכה על זה יותר משאר התנאים, ב) יש לדקדק דמה היה נצרך ר"ע ללמוד בנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר מק"ו, הרי זיל קרי בי רב הוא דמי שאוכל בשר חזיר עובר בלאו ופשיטא דצריך כפרה. ג) מהו הלשון ועלה בידו בשר חזיר, והוה ליה למימר ואכל בשר חזיר הלא העלה אינו מעלה ומוריד. ד) מ"ש בשר חזיר דנקט משאר איסורים וטפי הו"ל למנקט בשר נבילה דהוה דבר השכיח ביותר:

ואמרתי ליישב הכל בחדא מחתא בעז"ה, דהנה ידוע דעשרה הרוגי מלכות היה בחטא של מכירת יוסף ומשו"ה היו עשרה משום שצירפו השכינה עמהם והיו עשרה, וכמו שפירש"י בחומש. ובילקוט משלי איתא דבכל דור ודור נהרגין עשרה צדיקים בשביל חטא מכירת יוסף ובזמן ר' ישמעאל כה"ג ורשב"ג היו עוד שמונה אך דלא ידעינן מאן נינהו או דלא היו חשובין כ"כ ומשו"ה לא חשיב להו, ובזמן ר"ע היה עוד תשעה וכן בזמן ר"ח בן תרדיון, ובזה נסתלק הקושיא

שמקשין העולם והלא בקינות לא חשיב כי אם שבעה וגם לא היה בזמן אחד. אבל לפי ד' הילקוט נסתלק כל הקושיות. ואיתא בספר מגלה עמוקות דר"ע היה כפרה בעבור השבעה, וזה שאמרו לר"ע ביבמות [דף ע"ז, ב] אשריך ר"ע שזכית לשם ולא הגעת לרועי בקר, והשיב להם אפילו לרועי צאן, וכתוב בשם האר"י ז"ל דאמרו לו דאשריך שזכית להיות כפרה בשביל השם יתברך ועדיין לא הגעת למעלת של רועי בקר, והשיב להם דאפילו למעלת השבטים שהיו רועי צאן ג"כ לא הגיע כ"כ בס' הנ"ל בשם כתבי האר"י ז"ל. ועפ"י אמרתי לפרש הברייתא שכל ימיו לא היה ירא מהחטא של מכירת יוסף, דהיה חושב שלא היה בזה עבירה גדולה כל כך משום דאלהים חשבה לטובה, והלכך אף דידע דהוא מעשרה שבדור הצריכין לקבל עונש עבור חטא של מכירת יוסף, מ"מ היה סבור שהעונש שלו לא יהיה גדול כ"כ שיצטרך ליהרג על קדוש השם, אבל כיון שהגיע למקרא הזה היה בוכה דאף למי שעלה בידו בשר טלה צריך כפרה כ"ש בחטא של מכירת יוסף שעלה בידם ג"כ בשר חזיר, דהרי מכרו באמת ליוסף והרי מחשבה ומעשה לרעה, אך לבסוף הוברר הדבר דהיה לטובה, לכן לא אמר ואכלו בשר חזיר, דהרי באמת היה המכירה טובה גדולה ליוסף ולכל העולם, אך בעת מעשה עלה בידם בשר חזיר, דבעת מעשה הרי עדיין הדבר דומה כבשר חזיר, והלכך הוצרך ללמוד זה מק"ו, דמקרא לא ידעינן רק אם אוכל בשר חזיר ממש, והיינו דנקט בשר חזיר משום דאיתא באיזה מדרש דעתידים חזירים ליטהר כמו שהובא בספריסא ומ"מ האוכל עכשיו בשר חזיר לוקה, ה"נ במכירת

באורות דבר עצמו רק דלא ידע דהוא בשר טלה, אבל בנד"ד הרי נתכוון לאכול בשר חזיר וגם עלה בידו בשר חזיר רק דאח"כ אירע מעשה ונתהפך להיתר, וי"ל דבכה"ג גם בדיני אדם חייב:

וזוה קרוב לשלשים וארבע שנה אשר ביארתי בזה דברי הברייתא דקידושין [דף פ"א, ז], דר"ע כשהיה מגיע למקרא הזה דאישה הפרם וה' יסלח לה היה בוכה ואמר מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אמרה תורה צריכה כפרה וסליחה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כו"כ, א) וצריך להבין מ"ש דר"ע היה בוכה על זה יותר משאר התנאים, ב) יש לדקדק דמה היה נצרך ר"ע ללמוד בנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר מק"ו, הרי זיל קרי בי רב הוא דמי שאוכל בשר חזיר עובר בלאו ופשיטא דצריך כפרה. ג) מהו הלשון ועלה בידו בשר חזיר, והוה ליה למימר ואכל בשר חזיר הלא העלה אינו מעלה ומוריד. ד) מ"ש בשר חזיר דנקט משאר איסורים וטפי הו"ל למנקט בשר נבילה דהוה דבר השכיח ביותר:

ואמרתי ליישב הכל בחדא מחתא בעז"ה, דהנה ידוע דעשרה הרוגי מלכות היה בחטא של מכירת יוסף ומשו"ה היו עשרה משום שצירפו השכינה עמהם והיו עשרה, וכמו שפירש"י בחומש. ובילקוט משלי איתא דבכל דור ודור נהרגין עשרה צדיקים בשביל חטא מכירת יוסף ובזמן ר' ישמעאל כה"ג ורשב"ג היו עוד שמונה אך דלא ידעינן מאן נינהו או דלא היו חשובין כ"כ ומשו"ה לא חשיב להו, ובזמן ר"ע היה עוד תשעה וכן בזמן ר"ח בן תרדיון, ובזה נסתלק הקושיא

גדולה ע"י המכירה ולא חטאו רק למקום כ"ה פירוש הכתוב, אבל אחר שניתנה תורה דחייבה התורה מיתת ב"ד על זה הדבר פשיטא דבי"ד מחייבין מיתה, ואף דלבסוף נתגלגל הדבר דהיה המכירה לטובה, ונד"ד ג"כ דומה לזה, והלכך נראה דחייב גם כדיני אדם, אלא שיש לדחות כמש"כ למעלה, דגבי מזיק דאין החיוב רק בשביל שגרם הפסד לחבירו והרי בנד"ד לא גרם הפסד אף מאומה, אך מ"מ מהא דמודה רבא דאיגנבה ומתה כדרכה בי גנב דחייב הוא ראיא גמורה דחייב בנד"ד, דהרי התם ג"כ לא גרם לו שום היזוק דהא בלא"ה היתה מתה כדרכה בבית הבעלים ואעפ"כ חייב, אך גם משם יש לדחות דשאני התם דמ"מ כבר נגנבה והחיוב בא בשביל שלא שמר את שמירתו, ובפרט למ"ד דסתם גניבה יאוש בעלים הוא וכבר נתייאשו הבעלים מן החפץ ואינו חייב השומר רק דמים, וא"כ מאי נפקא מינה להבעלים אם ישנם עדיין בעין או דמתה, ותדע דאפילו נגנבה באונס ואח"כ הוכר העובד אמרינן בב"ק [קט, 6] דצריך השומר לשלם והוא תובע מן הגנב, אלמא דתיכף אחר הגניבה נכנסה הבהמה ברשות שומר, אבל לענין מזיק אפשר דכל דלא מטא אח"כ הפסיד ממון לחבירו אינו חייב לשלם, ומיהו יותר הדעת נוטה דחייב לשלם, וראיה מהזורק כלי מראש הגג וקדם אחר ושברו במקל דמ"מ חייב הזורק, ואף דבין כך וכך היתה משתברת ע"י השובר, והנראה לענ"ד כתבתי כזה בעז"ה.

יוסף ואף דגלוי וידוע לפניו דיהיה לטובה גדולה והיה סיבה ג"כ מן השמים מ"מ כיון דהם לא ידעו מזה צריכין סליחה וכפרה, ולפיכך היה בוכה, כן אמרתי מכבר קרוב לשלושים וארבע שנה, וא"כ בנד"ד נמי דמי לחטא של מכירת יוסף, וא"כ אפשר דבדיני אדם נמי חייב:

ומה שהביא עוד כת"ר ראיא דבדיני שמים חייב מהא דאמר יוסף לאחיו התחת אלוקים אנוכי. לענ"ד אינו ראיא של כלום, דבאמת הגע בעצמך אם אדם גנב נפש ומכרו והתרו בו לחנק ועד שבאו עדים לבי"ד להעיד עליו עלה האיש לגדולה ע"י המכירה והרי המכירה לטובתו, הכי יעלה על דעתך שבי"ד יפטרנו אותו מחיוב מיתה, הס מלהזכיר דמ"מ עבר עבירה שיש בה חיוב מיתה והבי"ד מחוייבים לעשות כמו שציותה התורה, ומה שהיה בדבר לטובה אינו שייך להם דאפילו עשה תשובה שבד"ש מוחלין לו מ"מ בי"ד שלמטה הורגין אותו אך שבעת מעשה של מכירת יוסף עדיין לא נצטוו על לאו של גונב נפש דהרי זה היה קודם מתן תורה, וא"ל דב"נ מצווין על גניבה וגבי בנ"ח אזהרתן זו היא מיתתן מ"מ האבות כבר יצאו מכלל בנ"ח וכדאיתא בפרשת דרכים, אך השבטים חששו שמא ירצה יוסף להנקם מהם מחמת דגמלו לו רעה, ולכן השיב להם כי התחת אלוקים אנכי, ור"ל מ"מ עבירה גדולה עשו לאלוקים וצריכים כפרה מ"מ ליוסף לא עשו שום רעה כי ינקום מהם, דהא אדרבה עשו לו טובה

יב וַיֵּשֶׁב מְרַדְכֵי אֶל-שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדְחַף אֶל-בֵּיתוֹ אֲבֵל
וְחַפּוּי רֹאשׁ: יג וַיִּסְפֹּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל-אֲהָבָיו אֵת כָּל-

— רש"י —

(יב) וישב מרדכי. לשון ולמענימו: אבל וחפוי ראש. רכוחינו פירשו הדבר נמסכה
מגילה:

זאת ליעקב

והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש

ובגמ' (מגילה ט"ז, א') 'כי הוה נקיט ואזיל כשכילא דבי המן חזיתיה כרתיה
דקיימא איגרא סברה האי דרכיב אבוה והאי דמסגי קמיה מרדכי שקלה
עציצא דבית הכסא ושדיתיה ארישא דאבוה, דלי עיניה וחזות דאבוה הוא
נפלה מאיגרא לארעא ומתה, והיינו דכתיב וכו' והמן נדחף אל ביתו אבל
וחפוי ראש אבל על בתו וחפוי ראש על שאירע לו'. ולכאור' לפ"ז היה צריך
להיות כתוב קודם "חפוי ראש" ע"י מה ששפכו עליו ואח"כ "אבל" ע"י
מיתת ביתו.

וביאר בזה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ע"פ דברי התוס' (נ"ק י"ז, ב') בענין אדם
שזרק כלי מראש הגג שנחשב מנא תבירא כבר מתחילת הזריקה, ואילו אם
זרק חץ על כלי שנמצא למטה אינו בגדר מנא תבירא עד שלא הגיע למטה
ממש. וא"כ השופכין כלפי המן נחשב שהגיעו אליו רק כשכאו בפועל
למטה, אבל היא בעצמה נחשבה למנא תבירא מיד כשהפילה את עצמה,
וא"כ אפשר שכבר קודם שבאו השופכין על ראשו ראתה שזה אביה המן
והפילה את עצמה, וממילא הרי שקודם שנעשה חפוי ראש ע"י השופכין
נעשה אבל ע"י שנחשבת למתה.

והמן נדחף

בביאור הגר"א ביאר את הלשון "נדחף" שהיה בוש בזה שהוא המשנה למלך
יהיה ספר ובלן, ונראה שלכך מודגש שנדחף "אל ביתן", והיינו שלכן רץ
כמהירות לביתו מתוך מחשבה ששם יתנו לו קצת עידוד אחר כל מה שעבר,
ולבסוף לא רק שלא קיבל עידוד אלא השיבו לו מנה אחת אפים.

ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו

הנה דרשו חז"ל (אסת"ר ח') על דברי מרדכי להתך ויגד לו מרדכי את כל

ורכיבוהו ברחוב העיר ויקרא לפניו וגו'

לכאור' צריך להבין איזה תועלת היתה לכלל ישראל במה שהרכיבו את מרדכי ברחוב העיר עם כל הענין, הרי הגזירה לא בטלה נוכמו שרואים שמרדכי חזר אל שקו ותעניתו] ומה היתה התכלית בכל זה.

וביאר הגר"א (חובא בפירוש אבני אליהו על לשון התפילה 'משען ומבטח לצדיקים) שבאותה שעה כלל ישראל היו במצב של שכרון לב וכמו שנאמר "אבל גדול ליהודים", ומפני ש"כתב אשר נכתב בטבעת המלך אין להשיב" הם הרגישו כאילו הכל לאחר מעשה וכולם מוכנים להשמיד להרוג ולאבר. והיות שבשביל לזכות לניסים צריכים לבטוח בקב"ה, וכמו שנאמר "קול רינה וישועה באהלי צדיקים", שרק כאשר יש קול רנה אז יש ישועה, וכלשון הפסוק שרק ע"י "ואני בחסדך בטחתי" בא "יגל ליבי בישועתך". לזה בא הענין של הרכבת מרדכי ברחוב העיר כדי לתת לישראל קרן אורה שיראו שהמן שיזם את כל הגזירה הזו מושפל וכנגד זה מרדכי מרומם, ואף שעדיין לא ראו ישראל את ההצלה והישועה מכל מקום זה נתן להם את הכח לבטוח בקב"ה ועי"ז זכו לכל הניסים. נוכן יש ללמוד לכל אלו שצריכים ישועה פרטית שאם יסתובבו שבורים ורצוצים קשה לדעת אם תבוא הישועה, אלא צריך שיתחזקו באמונה ויבטחו בקב"ה ועי"ז קרוב לודאי שישועתם קרובה לבוא].

נוכעין זה מצינו אצל יוסף הצדיק שכאשר נמכר לישמעאלים נאמר שהורידו נכאת וצרי ולוט, וכתב רש"י 'למה פרסם הכתוב משאם להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע ולזה נזדמנו בשמים שלא יזוק מריח רע'. ולכאור' יש להבין שהרי יוסף היה בן זקונים אצל יעקב אבינו וישב ולמד ממנו תורה והרגיש בזה ממש כגן עדן, וכבת אחת ממש ירד מאיגרא רמא לבירא עמיקתא שנמכר לישמעאלים שהם אנשים מבזים וכו', וא"כ לא מובן מה משנה לו בכזה מצב אם יש לו ריח טוב או רע, אלא נראה כנ"ל שהקב"ה הראה לו בזה קרן אור שהוא מלווה אותו בכל מצב, בבחינת "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי", ועי"ז שהיה כביטחון היה יכול לזכות אחרי זה למציאת חן בעיני פוטיפר וכו'].

רַחֲמֶיךָ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, וְתֵן שָׂכָר טוֹב
לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאַמְתּוֹ, וְשִׁים
חֵלְקֵנוּ עִמָּהֶם לְעוֹלָם, וְלֹא נִבּוֹשׁ כִּי
בְךָ בִטַּחְנוּ: **בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְשַׁעֵן**

וּמְבַטֵּחַ לְצַדִּיקִים:

אבני אליהו

כאמר, ארבע מאות גמלים טעונות ספיקות
בטריפות, ארבע מאות גמלים טעונות בן הדרד (עי'
מ"א עו, יח) ופעם אחת נאמר "בן הדרד" כמו
שמביא רש"י בספר אמונות, וכן בבבלי דדברי
הימים בין אצל לאצל (עי' פסחים סג: ילקוט שמעוני
דה"י א' ט, רמז תמרעט), לבם חורשים לספור אותיות
ותגי התורה, הם היפך אשר לבם חורשים רעה.
נגד רגלים ממהרות לרוץ לרעה אמר ועל גרי
הצדק שלא שהו עצמם מלבוא תחת כנפי
השכינה ורצו לעשות רצון קונם. ונגד יפיח כזבים
עד שקך אמר ועלינו יהמו רחמיך כי שארית

שיח יצחק

ולא נבוש כי בך בטחנו, הצוטת על אדם,
הגם שממלא צקשתו עם כל זה לצושת
יחשב לו מה שצריך לעזר זולתו, אך הצוטת בה'
אין כבוד נשגב מזה שהוא נעזר מאת ה', וזהו
ולא נבוש זמה שצריך לנו לעזר מזולתינו, כי
בך בטחנו ולכבוד יחשב לנו. (ואתמ"ו ז"ל מנח
צסידור ישן ולעולם לא נבוש כי בך
בטחנו והוא כלשון הכתוב (מהלים לא, ז) צך ה'
חסיתי אל הצושה לעולם, וצ"אור זה נמצא היטב
בזכרת אהבה רבה עיי"ש).

ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב (פסיה ג, יג), ואמר יהמו רחמיך כמו רחמיך יכבשו את כעסך
מעלינו (צסדר חפלת השמר, ועי' צרכות ז), וזהו יהמו רחמיך על מדת הכעס ויכבשו אותה. ונגד משלח
מדנים בין אחים אמר ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, כי המשלח מדנים בין
אחים נאמנים בעבור חסרון בטחונם ורועה לקרב עצמו לאחר ומגרע חלק השני, נגד זה תתן שכר טוב
לכל הבוטחים בשמך באמת, ואינם שמים מבטחם על בני אדם. ושים חלקנו עמם, שנהיה אנחנו
גם כן בוטחים בשמך באמת על כן ותן חלקנו בתורתך.

לעולם לא נבוש כי בך בטחנו, בושה הוא משרוש בושש ואיחור, כמו אשת חיל עמרת בעלה
(משלי יג, ד), גם שבעלה אינו עוסק ולא עוזר לה מאומה, מכל מקום היא מעמרת אותו בפני
זולתו ומכסה על כל פשעיו באהבתה אותו, וכרקב בעצמותיו מבישה (סס), פי' מבישה היא העצלנית
ומאחרת תנועתה, לא די שאינה מפרנסת את בעלה אלא היא כרקב בעצמותיו בכל עת ובכל שעה על
לא דבר. וכן אונר בקיץ בן משכיל, נרדם בקציר בן מביש (סס י, ה), פי' בן משכיל לא ישקוט עד אם
כילה מלאכתו, ויאגור גם בקיץ שהוא סוף מלאכת התאנים, וכן מביש מאחר תנועתו בעבור עצלותו,
אפילו בקציר נרדם וכל שכן בעת אסיף. וכן כל לשון בושה הוא איחור התשובה, כבושת נגב כי ימצא
(ינמיא ג, כו) ישתוק מעט ויתאחר לתת עצות בנפשו לתרץ מעשיו מדוע נמצא בידו הגניבה, או שמוען
לקוח הוא בידו או טענה אחרת. וזהו אמרו ולא נבוש פי' שלא תאחר תקותינו כאשר בטחנו בך, עד
שנתבושש להשיב את שואלינו דבר מדוע לא מילא משאלותינו לטובה.

בא"י משען ומבטח לצדיקים, גם שהוא מבטח לצדיקים הבוטחים בו ונותן שאלתם לאחר זמן,
קודם יבא שאלתם הוא משען להם שלא יאבדו בטחונם בו יתברך, כמו שמצינו במצרים קודם
צאתם שהראם נפלאות שישענו בו ויצאו בריש גלי (צלאשית יד, ח וצני ישראל יולאים ציד רמה ומתרגמינן צניס
גלי), לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ינמיא ג, ז), וכן באחשורוש קודם שנתלה המן הראה להם
גדולת מרדכי אשר קראו לפניו ברחובות, ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו (אסתר ו, יא), סעד

**וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב
וְתִשְׁכַּחן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקִרְוֹב בְּיָמֵינוּ
בְּנֵין עוֹלָם, וְכִסֵּא דָוִד מְהֵרָה לְתוֹכָהּ
תָּכִין* : בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, בּוֹנֵה
ירוּשָׁלַיִם :**

אבני אליהו

שיח יצחק

ובנה אותה, וכסא דוד כלילתא צמדרש
הנעלם שזנין צית המקדש קודם לקיבוץ
גלויות, ע"כ אמר תחלה וצנה אותה ואסר קך
וכסא דוד לתוכה תכין. ומה שפקנו חסימת כל
צרכה צלשון הוה מחיה מחיס, גואל ישראל, בונה
ירושלים, כאלו מתקיים הענין עמה, לפי שבחמת
כל עניינים אלה נעשים צתמידות, כמו צרכת גואל
ישראל מודעת זאת, כי כל עניני הצרות

אותם בבטחונם קודם יצאו מאפלה לאורה, שיקבלו
את התורה פעם שנית בבטחון גדול ובלב שמת,
וכן לעתיד כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות
(מכ"ה ז, טו) להיות משען לנו בבטחונינו בו יתברך.
וברכה זו נתקנה כנגד תואר "הגבור" שנכלל במלת
"אתה" כמו שכתבנו במקום גדולתו שם אתה
מוצא ענותנותו שנוכל לומר עליו אתה, ובן זה הוא
ענותנותו שעתידים הצדיקים להקרא בשם ה'.

ולירושלים עירך, התחיל בוי"ו העיוסף

והחיבור, הוא כדרך כל שכן, הן אם אתה משען ומבטח לצדיקים כל שכן לירושלים
עירך המיוחד לשמך ברחמים תשוב כי רחמים הוא מונח מצד שבר וירידה מאיגרא רמה לכירא
עמיקתא, כי ירושלים הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו במקום העליון (מעניט ס. וצ"ח ע"ה ירושלם,
ומנומא פקודי פ"א, ומדרש הנעלם פרשת נח מאמר על חומותיך ירושלם), ועכשיו היא כדיומא התחתונה.
ותשכון בתוכה כאשר דברת, היא תפלה מיוחדת גם קודם שתבנה אותה תשכון בתוכה כאשר
דברת והשמותי את מקדשיכם (ויקרא כו, לא) גם כשהוא שמים הוא מקדשי. ובנה אותה ושמה תאמר
כיון שתשכון בינינו בגלות לא איכפת לנו בבנין עירך, על כן אנו מתפללין ובנה אותה בקרוב פי'
שלא תמשוך זמן בנינה, עד שיגמור בימינו בנינה, ותהיה בנין עולם, כי נחלה מבוהלת בראשונה
אחריתה לא תבוך, ומפני שאין נמנעות בחיקך, כי הטבע הוא הנמנע בראשונה, והנמנע הוא טבע
באחרונה, על כן מחויב במציאותו ואפשרי ברצונו לקיים הנמנעות, ובקשתינו שתהיה רצונו הפשוט
לבנותו בקרוב בנין עולם. וכסא דוד מהרה לתוכה תכין, פי' כסא דוד הוא מה שכתוב כי
יד על כס יה (שמות י, טו), פשוטו מורה יד הוא מקום כמו רועות על ידיהם (איז"ל א, ד), פי' מקום מיוחד
הוא מי שישב על כסא יה והוא למלכות בית דוד לבדו, והיא מעין פתיחתו שאמר ולירושלים עירך
ברחמים תשוב והוא רחמים גמורים שכסא דוד מהרה לתוכה תכין.

בא"י בונה ירושלים, פי' שהוא בונה ירושלים עירו בכל זמן. וכרכת ירושלים נכללת בתואר הנורא
שהוא שם ה', כי שם ה' נקרא עליה ויראו ממנה, שהיא נקראת ירא שלם (צ"ח פרשה נ"ו פ"י)
כי ה' שמה מעולם.

* בתשעה באב במנחה אומרים כאן נחם תמצא בעמוד ?
ולירושלים, תקנה לומר אחר על הצדיקים צעזעור שטיקר המרוממות קצן של צדיקים היא צירושלים, שנאמר (מהלים
קכב, ו) שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך, (מגילה ע"ה).